

KOMPENDIUM WIEDZY

**dotyczące szkolenia
pt. „Prawa i obowiązki mieszkańców
domów pomocy społecznej
– budowanie relacji z podopiecznym
i jego rodziną”**

Warszawa, 22.09.2023 r.

Szkolenie jest finansowane ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego. Usługa jest wykonywana w ramach zadań realizowanych przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.

Kompendium wiedzy dotyczące szkolenia pt. „Prawa i obowiązki mieszkańców domów pomocy społecznej - budowanie relacji z podopiecznym i jego rodziną” zostało opracowane przez Jagnę Niepokólczycką-Gac, na podstawie treści zawartych w:

1. Aronson E. Wilson T., Akert R., 1997, Psychologia społeczna. Serce i umysł, Poznań.
2. Blau P. M. 1992, Wymiana nagród społecznych, (w:) M. Kempny, J. Szmatka (red.), Współczesne teorie wymiany społecznej, Warszawa.
3. Jaworowska-Obłój Z., Skuza B., 1986, Pojęcie wsparcia społecznego i jego funkcje w badaniach naukowych, „Przegląd Psychologiczny”, t. XXXIX, nr 4. 1997, Spirala Życzliwości: od wsparcia do samodzielności, „Auxilium Socjale”, nr 1.4. Sęk H. Cieślak R. 2005, Wsparcie społeczne, stres i zdrowie, Warszawa.
4. Synak B., (red.), 2002, Polska starość, Gdańsk.
5. Sztompka P., 2002, Socjologia, Warszawa 1994.
6. Sytuacja psychospołeczna osób starszych pozbawionych oparcia w rodzinie, Zeszyty Problemowe Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego”, nr 4, t. 2, Łódź.
7. Pekman R. J. Daydson (red.), Natura emocji Podstawowe zagadnienia, Gdańsk 1998, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
8. A. Freud, Ego i mechanizmy obronne, Warszawa, 1997, PWN.
9. H. Grzegołowska-Klarkowska, Mechanizmy obronne osobowości, Warszawa, 1986, PWN.
10. T. Garstka, J. Marszałek, Nauczyciel na starcie, CODN, Warszawa 2000.

Spis treści:

1. Uregulowania prawne związane z prawami mieszkańców domów pomocy społecznej.
2. Przyjęcie osoby do DPS.
3. Badania kontrolne w DPS.
4. Odpowiedzialność DPS, za przedmioty wartościowe pozostające w posiadaniu mieszkańca.
5. Przymus bezpośredni.
6. Prawa i obowiązki mieszkańca.
7. Zasady budowania przyjaznej atmosfery i warunków rozwoju.
8. Zespół Terapeutyczno-Opiekuńczy.
9. Komunikacja z rodziną mieszkańca w sytuacji trudnej i konfliktowej.

Obowiązkiem każdego społeczeństwa jest zapewnienie opieki osobom, które z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności nie mogą samodzielnie funkcjonować i nie mogą liczyć na pomoc bliskich. Odpowiedzią na ten problem, przed którym stoi również i nasze społeczeństwo, są różne zinstytucjonalizowane formy pomocy, w tym przede wszystkim Domy Pomocy Społecznej - najstarsza i najbardziej ugruntowana organizacyjnie forma opieki. Dzięki funkcjonowaniu domów w przypadku wystąpienia okoliczności przerastających możliwości danej osoby nie zostanie ona pozostawiona bez pomocy i może liczyć na wsparcie

Uregulowania prawne związane z prawami mieszkańców domów pomocy społecznej

Podstawą funkcjonowania Domów Pomocy Społecznej są:

- Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1508)
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz.U.z 2012 r. Poz. 964)

Stosunek instytucji jaką jest DPS do osób go zamieszkujących określa art. 55. 1. Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne (...), w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających, zwanych „MIESZKAŃCAMI DOMU”.

Przyjęcie osoby do DPS

Osoba, która ze względu na chorobę psychiczną lub niepełnosprawność umysłową jest niezdolna do zaspokajania swoich potrzeb życiowych i nie ma możliwości korzystania z opieki innych, a nie wymaga leczenia szpitalnego, może być przyjęta do DPS **za jej zgodą lub zgodą przedstawiciela ustawowego**.

Taką osobę kieruje się do domu pomocy społecznej odpowiedniego typu, zlokalizowanego jak najbliżej miejsca zamieszkania osoby kierowanej, po uzyskaniu zgody tej osoby lub jej przedstawiciela ustawowego na umieszczenie w domu pomocy społecznej (jeśli termin oczekiwania jest dłuższy niż 3 miesiące, jej wniosek kieruje się do innego najbliższego domu).

Jeżeli osoba nie wyraża zgody, a taka zgoda wyrażona jest przez przedstawiciela ustawowego, przyjęcie **wymaga orzeczenia sądu opiekuńczego**.

W wypadku osoby małoletniej powyżej 16 roku życia lub osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej, która zdolna jest do wyrażenia zgody, wymagana jest zgoda tej osoby.

Jeżeli osoba, niepełnosprawna umysłowo lub chora psychicznie, lub jej przedstawiciel ustawowy nie wyrażają zgody na przyjęcie jej do domu pomocy społecznej,

a brak opieki zagraża życiu tej osoby, organ do spraw pomocy społecznej może wystąpić do sądu opiekuńczego miejsca zamieszkania tej osoby z wnioskiem o przyjęcie do domu pomocy społecznej bez jej zgody.

Jeżeli osoba wymagająca skierowania do domu pomocy społecznej ze względu na swój stan psychiczny nie jest zdolna do wyrażenia na to zgody, o jej skierowaniu do domu pomocy społecznej orzeka sąd opiekuńczy.

Jeżeli osoba, wobec której wydano postanowienie o przyjęciu do domu pomocy społecznej, odmawia stawienia się w domu pomocy społecznej lub w inny sposób utrudnia wykonanie tego postanowienia, sąd z urzędu lub na wniosek organu do spraw pomocy społecznej może zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie tej osoby do domu pomocy społecznej przez Policję.

W przypadku wystąpienia u osoby, przebywającej w domu pomocy społecznej, zachowań zagrażających jej życiu lub zdrowiu, lub życiu lub zdrowiu innych osób, można wobec niej stosować przymus bezpośredni również w celu zapobieżenia opuszczeniu domu pomocy społecznej.

Badania kontrolne w DPS

Badania stanu zdrowia psychicznego w zakresie uzasadniającym pobyt w DPS przeprowadza się **co najmniej raz na 6 miesięcy**.

Z wnioskiem o zmianę orzeczenia o zasadności pobytu osoby w DPS mogą wystąpić do sądu opiekuńczego:

- kierownik DPS,
- osoba chora także, gdy jest ubezwłasnowolniona,
- jej przedstawiciele ustawowi,
- małżonek/ka,
- krewni w linii prostej,
- Rodzeństwo,
- osoba sprawująca faktyczną opiekę.

W przypadku, gdy osoba nie wyraża zgody na dalsze przebywanie w domu pomocy społecznej i nie została do niego przyjęta na podstawie orzeczenia sądu opiekuńczego, osoba ta, jej przedstawiciel ustawowy, małżonek, krewni w linii prostej, rodzeństwo, osoba sprawująca nad nią faktyczną opiekę lub kierownik domu pomocy społecznej mogą wystąpić do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zniesienie obowiązku przebywania w DPS.

Odpowiedzialność DPS, za przedmioty wartościowe pozostające w posiadaniu Mieszkańca

Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej.

§ 5. 1. Dom, niezależnie od typu, świadczy usługi:

h) **zapewnieniu bezpiecznego przechowywania środków pieniężnych i przedmiotów wartościowych.**

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ZDROWIA z dnia 30 lipca 2009 r. w sprawie prowadzenia depozytu w stacjonarnym *zakładzie opieki zdrowotnej* określa:

- zakres spisu przedmiotów oddawanych do depozytu,
- sposób zabezpieczenia przedmiotów oddanych do depozytu,
- sposób i warunki prowadzenia i przechowywania księgi depozytów.

Osoba przebywająca w Domu ma prawo do przekazania do depozytu DPS posiadanych przy **sobie środków pieniężnych, przedmiotów wartościowych i dokumentów**. Procedura, która organizuje tryb postępowania z depozytami wartościowymi i depozytami pieniężnymi w DPS wynika z zarządzenia wewnętrznego dyrektora DPS. Za depozyty wartościowe pozostawione w sejfie lub w szafie pancernej **ponosi odpowiedzialność Dom Pomocy Społecznej**. Osoby, które nie zdecydują się na złożenie środków pieniężnych i wartościowych przedmiotów do depozytu są informowane przez pracownika socjalnego o braku ponoszenia odpowiedzialności materialnej za te środki i przedmioty przez Dom. Pisemne pouczenie w tym zakresie przechowywane jest w aktach mieszkańca.

Przymus bezpośredni

Nowelizacja ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z 24 listopada 2017 weszła w życie 1.01.2018 r. **Przymus bezpośredni może być wykonywany** wyłącznie przez osoby poinstruowane w zakresie:

- okoliczności,
- zasad i sposobu jego stosowania.

Za przekazanie instrukcji osobom zatrudnionym w kierowanej przez niego jednostce lub osobom wykonującym w tej jednostce działalność na podstawie zawartej umowy lub porozumienia odpowiada kierownik jednostki organizacyjnej pomocy społecznej.

Wyznacznikiem legalności czynności lekarskich jest zgoda osoby uprawnionej.

Art. 16 Ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta

Osobą uprawnioną do wyrażenia zgody na interwencję medyczną jest pacjent lub inna osoba uprawniona do występowania w jego imieniu. W przypadku pacjenta małoletniego lub ubezwłasnowolnionego zgodę wyraża przedstawiciel ustawowy.

Ustawodawca przewidział podejmowanie interwencji medycznej bez zgody uprawnionego podmiotu, a nawet przy jego sprzeciwie.

Kodeks karny określa instytucję **stanu wyższej konieczności**:

Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu uchylecia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego jakimkolwiek dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone przedstawia wartość niższą od dobra ratowanego.

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego zezwala na stosowanie przymusu bezpośredniego wobec osoby z zaburzeniami psychicznymi, określając katalog zachowań:

- dopuszczają się zamachu przeciwko:
  - życiu lub zdrowiu własnemu lub innej osoby,
  - bezpieczeństwu powszechnemu lub
- w sposób gwałtowny niszczą lub uszkodzają przedmioty znajdujące się w ich otoczeniu,
- poważnie zakłócają lub uniemożliwiają funkcjonowanie podmiotu, w którym przebywają.

Prawa i obowiązki Mieszkańca

Mieszkaniec ma prawo do:

- swobodnego dysponowania swoimi pieniędzmi,
- wyboru godnego dla siebie miejsca i czasu spędzania urlopu,
- swobodnego opuszczania DPS,
- swobodnego wyjazdu do rodziny i znajomych,
- wyboru posiłków oraz pory ich spożywania,
- możliwości samodzielnego przyrządzania posiłków w kuchenkach,
- dysponowania wolnym czasem zgodnie z własną wolą,
- całodobowego korzystania z aparatów telefonicznych,
- przyjmowania gości zgodnie z regulaminem odwiedzin,
- ochrony wszystkich praw i swobód obywatelskich, jakie posiadali w środowisku przed zamieszkaniem w DPS,
- uzyskania pełnej informacji o usługach świadczonych przez dom i korzystania z nich

Szkolenie jest finansowane ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego. Usługa jest wykonywana w ramach zadań realizowanych przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.

- wypowiedziania się w swoich sprawach, jak również wyrażanie własnych poglądów indywidualnie oraz na spotkaniach społeczności domu,
- składania skarg i wniosków,
- swobodnych przekonań religijnych,
- współuczestniczenia w organizowaniu życia domu poprzez swoich przedstawicieli w radzie mieszkańców,
- wybierania i wyboru do samorządu mieszkańców.

Zasady budowania przyjaznej atmosfery i warunków rozwoju

Klimat społeczny to szereg czynników o wymiarze, personalnym oraz fizycznym występujących w zespole wpływających na funkcjonowanie jego członków, a zwłaszcza na:

- wydajność,
- zaangażowanie,
- współodpowiedzialność,
- współdziałanie w zespole.

Na klimat społeczny wpływają indywidualne odczucia członków zespołu, które mówią o zaspokojeniu ich subiektywnych potrzeb.

Zespół Terapeutyczno-Opiekuńczy

Do zadań Zespołu Terapeutyczno-Opiekuńczego należy w okresie adaptacji mieszkańca:

- zatwierdzanie planu adaptacji mieszkańca i wyznaczenie osób odpowiedzialnych za jego realizację, z pracownikiem adaptacyjnym włącznie,
- monitorowanie realizacji planu adaptacji mieszkańca i dokonywanie w nim zmian,
- podejmowanie decyzji o zamknięciu okresu adaptacji na uzasadniony wniosek pracownika adaptacyjnego i przejściu mieszkańca na indywidualny plan wsparcia.

Do zadań Zespołu Terapeutyczno-Opiekuńczego należy w okresie po adaptacji mieszkańca:

- opracowanie i realizacja Planu Wsparcia mieszkańca,
- uzgodnienie tego Planu z mieszkańcem, jeżeli to jest możliwe
- wyznaczenie osób odpowiedzialnych za realizację Planu,
- kontrola i ocena stopnia realizacji Planu,
- modyfikacja Planu w sytuacji koniecznej.

Powyższe zadania Zespół realizuje między innymi poprzez:

- aktywne uczestnictwo w przyjmowaniu nowych mieszkańców,
- rozpoznawanie i zaspakajanie potrzeb mieszkańców uwzględnieniem ich stanu zdrowia, osobowości i zainteresowań,
- pomoc w pokonywaniu przez mieszkańców trudności w czynnościach samoobsługowych,
- pomaganie mieszkańcom w rozwiązywaniu ich problemów,
- organizowanie zajęć terapeutycznych z uwzględnieniem indywidualnych możliwości i zainteresowań mieszkańców,
- pomoc w utrzymaniu kontaktu z rodziną mieszkańca,
- współdziałanie w tworzeniu grup samopomocy wśród mieszkańców Domu,
- respektowanie praw mieszkańca do decydowania o własnych poczynaniach zgodnie z indywidualnymi możliwościami,
- wsparcie w trudnych sytuacjach życiowych,
- kształtowanie właściwych zachowań i postaw w stosunkach interpersonalnych w życiu codziennym mieszkańców,
- poszanowanie godności ludzkiej,
- zapobieganie konfliktom, a w razie ich występowania łagodzenie ich.

Piramida potrzeb A. Maslowa

Empatia

Wyrażając empatię warto pamiętać: wyrażanie zrozumienia nie musi oznaczać, że zgadzasz się z drugą osobą lub zrobisz to co ona Ci sugeruje. Dlatego możesz wyrażać zrozumienie w kontaktach zarówno z ludźmi, z którymi się zgadzasz, jak i z ludźmi reprezentującymi inne poglądy niż Ty.

Szkolenie jest finansowane ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego. Usługa jest wykonywana w ramach zadań realizowanych przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.

Po drugie – empatii nie można sprowadzić do techniki czy umiejętności. Prawdziwa empatia wpływa z relacji z drugą osobą i wymaga autentycznej identyfikacji.

Słuchać empatycznie to znaczy:

- dać rozmówcy do zrozumienia, że mamy dla niego wystarczająco dużo czasu,
- nie oceniać opisywanych przez rozmówcę zdarzeń,
- używać gestów przyjaznych, zachęcających do mówienia,
- nie ukrywać, że czegoś nie rozumiemy, prosić o dodatkowe wyjaśnienia,
- w myślach dokonywać podsumowań głównych punktów dotychczasowych wypowiedzi rozmówcy,
- zwracać uwagę na znaczenie pozawerbalnych zachowań rozmówcy - jego min, ruchów, postawy,
- uważnie słuchać wypowiedzi i stosować aktywne metody słuchania, stosować krótkie potwierdzenia
- zwięzłe stwierdzenia lub sygnały pozawerbalne podtrzymujące komunikację, na przykład:
  - *rozumiem,*
  - *proszę kontynuować,*
  - *to bardzo ważne.*

Komunikacja wspomagająca i alternatywna

Komunikacja wspomagająca określa wszelkie sposoby, jakimi ludzie przekazują informacje, kiedy nie mogą mówić na tyle wyraźnie, aby otoczenie zrozumiało ich komunikat.

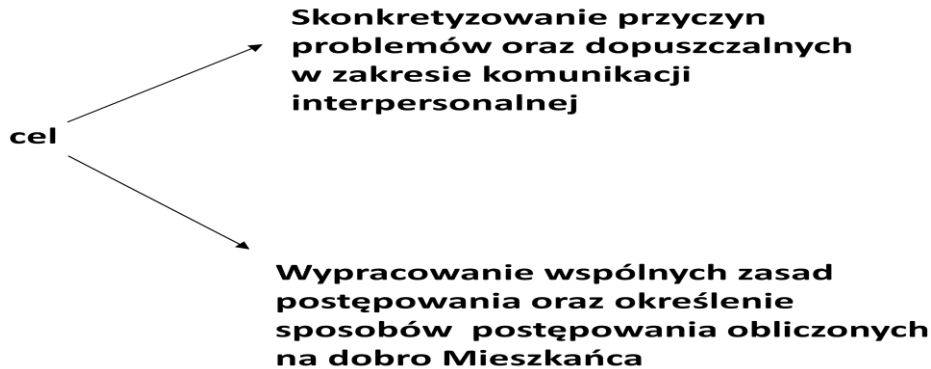
- Jej użytkownikami są osoby, u których rozwój mowy jest zaburzony.
- W takim przypadku wprowadza się symbole (gesty i/lub znaki graficzne), które pomagają rozumieć język i coraz lepiej go używać, wspomagając tym samym proces nabywania mowy.
- Znaki (najczęściej gesty) są używane równocześnie z mową, wzmacniając komunikaty słowne, ale nie zastępując ich.
- Komunikacja wspomagająca jest równie pomocna w przypadku osób, które używają mowy, ale ich artykulacja jest niezrozumiała dla otoczenia.

Komunikacja alternatywna przeznaczona jest dla osób, które nie mogą mówić, np. osoby z afazją motoryczną lub nie używają mowy do komunikacji, mając często problemy z rozumieniem mowy osoby z autyzmem, upośledzeniem umysłowym, afazją czuciową.

- Celem oddziaływań w tym przypadku jest znalezienie takiej formy ekspresji, która stanie się dla osoby niemówiącej stałym sposobem na porozumiewanie się z otoczeniem.

Komunikacja z rodziną mieszkańca w sytuacji trudnej i konfliktowej

Zdarza się, że rodzina mieszkańca w trosce o jego dobre samopoczucie wykazuje zachowania, które mogą być odbierane przez personel jako konfliktowe i trudne. Rozwiązaniem jest rzeczowa rozmowa, której celem jest ustalenie wspólnych zasad postępowania nastawionych na dobro mieszkańca.

Zasady prowadzenia trudnej rozmowy:

- zadbaj o „wygodne” warunki dla siebie oraz opiekuna - znajdź miejsce, w którym będą przebywały jedynie osoby zainteresowane rozmową. Pamiętaj, że informacje, które masz do przekazania nie są łatwe do przyjęcia przez Twego respondenta,
- nastaw do siebie pozytywnie, docień jego troskę - podziękuj za przybycie zachęcając do współpracy,
- mów o niepokojących Cię zachowaniach, nie oceniaj i nie potępiaj,
- panuj nad językiem ciała, pamiętaj, że ponad 80% przekazu informacji to przekaz niewerbalny,
- upewnij opiekuna, o wspólnym dążeniu do zaspokojenia wszystkich potrzeb mieszkańca,
- określ i przypomnij zasady obowiązujące na terenie Domu, wymień te, które je łamią, burząc pozytywny klimat społeczny,
- wypracowane zasady spisz, aby można było do nich wrócić.